

rom) elnevezésű törzs megnevezéséből származhat; ugyanis e törzs tagjainak — akár a cigányoknak — hagyományos foglalkozása a zenélés és kovácsmesterség. Csodálkozom, hogy Vekérdi József, a cigányok történelmének, nyelvének és életének nagyszerű ismerője, nem tette magáévá a cigányok londoni, 1971 áprilisában megtartott világértekezletének határozatát, miszerint: »A népünkhez tartozók egyetlen és igazi neve a ROMA.« (Politika, 1971. április 11.) (E könyvismertető írója csupán Vekérdi tanulmányának nyelvéhez való hűségéből használja »cigány« és nem a »roma« népmegnevezést.) A roma népnév kizárja a »cigány« népnévből kicsengő pejoratív hangzást is. A roma szó etimológiailag embert jelent, de e határozat óta »nemzetiségi hovatarozást is« — mondta Slobodan Berberski, jugoszláv romológus, a londoni kongresszus elnöke. (S. Berberski: *Romi žele biti — Ijudi*. Izbor, 1971)

A cigánykultúra legtöbb eleme, a ruházattól a hiedelmekig, a vándorlásuk során érintett népeknél is megtalálható. Ellenben életmódjuk, a gondolkodás és a viselkedés alapvető formái Indiából származnak. »Termelőmunkát, tulajdont és társadalmi rangkülönbséget nem ismerő életformájuk és szüntelen vándorlásuk gyökeresen különbözik az európai árutermelő, letelepült társadalmakétól... ma is csak lassan fejlődik ki az igény a tisztább, rendezettebb életre és a műveltség magasabb megnyilvánulási formáira... Az európai társadalmakétól gyökeresen eltérő életformájuk elzárta

előlük a beilleszkedés útját... Az indiai gondolkodás sohasem törekedett a fogalmaknak olyan éles, egymást kizáró elhatárolására, mint az európai. Amikor cigányaink nem választják élesen külön a szándékot a megvalósulástól... amikor... összeférhetetlen dolgokat hoznak közös nevezőre, ... amikor egyik állításukat a másik cáfolatának érezzük..., yankor gondolkozásuk indiai vonásai teszik különössé felfogásmódjukat az európai logikához szokott egyén számára.« (36—37.) Érzelmi életükre jellemző az erős hullámmás, és ez is indiai vonás. Tehát indiai vonások és a környező európai népektől kölcsönzött életforma jellemzi a mai cigányokat. E jelenséggel találkozunk népmeséikben is.

Vekérdi könyvét szerkezetileg két különálló rész képezi. Elsőnek a cigányok népi kultúrájáról és meséikről írt tanulmányát említem. Gyakorlott kutatóra valló alapossággal tárja elénk a cigánykutatások történetét, a mesegyűjtés metodológiáját, a meseforrások sorát; elemzi a mesék nyelvét, stílusát, alakjait, műfaji megoszlását, szerkezeti sajátosságait, erkölcsi szemléletét, a mese és a valóság közti kapcsolatot, a magyar mesék hatását a cigány mesékre, és rámutat a magyarországon kívüli cigány mesékre is.

A második részben tucat mesét közöl, melyek részben saját gyűjtései, részben gyűjtőtársainak általa ellenőrzött magnetofonfelvételei, melyekből valamennyi mese cigány nyelven hangzott el.

TERÉK MÁRIA

SZABÁLYTALAN NAPLÓ — OLVASÁS KÖZBEN

Azt hiszem, hogy az igazi olvasás sohasem csupán egy könyvről szűkül le. Az olvasott műből ezerfelé vezetnek szálak, sokfelé nyílnak ablakok. Ha csak egyfelé nézünk is ki, ha csupán

egy irányban indulunk tovább: »többletet« nyerünk az effajta olvasással. A közelmúltban jelentek meg Illyés versei a *Minden lehet* című kötetben. E versek olvasása közben elő kellett

vennem a korábban már olvasott *Kháron ladiján* című prózai kötetét, melyben a versekkel rokon gondolatok fejeződtek ki — csak más formában, más műfajban. Mennyivel többet mondanak az öregséggel, halállal küzdő Illyés-versek (pl. az *Ablakok, Órszemként az éjben* stb.), ha mellette elolvassuk néhány vallomását prózában: »Elmének minél pallérozottabb, annál kevésbé értheti a halált.« Vagy: »Öregedve megnyúlik az orrunk. Erről még Kosztolányi tudatott: mindnyájan lógó orral távozzunk az életből.«

Ez az olvasási »láncreakció« követelte meg, hogy az újabban több folyóiratban megjelent kiadatlan Babits-íráskor mellé odaültessem a régieket. A Jelenkorban olvastam e Babits-sorokat: »Ó, hát így szenved minden ember / és ilyen semmi és nyavalygó módon / kínlódik mint titkon én kínlódom?« De mennyivel több az igazán szenvedő költő lírája a későbbi években, amikor már »holt profétaként« él az esztergomi hegyi lakban: »Elsúlylyedt a világ és nem maradt élve más: / dombon ül, s fejet csóvál a mord Jeremiás.«

Többször egy-egy aktuális hír, évforduló vezet el az ember olvasási kedvét. Amikor a kilencvenesztendő Kós Károlyt ünnepelte a magyar irodalom, eszembe jutott Kányádi Sándor neki írt verse. Megkerestem. Szép szavait érdemes idézni: »Falak omolhatnak, / kövek is váshatnak, / magaslík, nem porlad / a megtartó / példa.« De természetesen ennél is fontosabb az eredeti mű, Kós Károly műve. Még diákkoromban olvastam az István Irály korát megelevenítő *Az országépítőt*, később a szegedi Szabadtéri Színpadon láttam remek drámáját: a *Budai Nagy Anitát*. Előveszem újra és újra ritka kötetét, a *Hármaskönyvet*. Most az *Ady Endre szülőföldjén* című írását olvasom el. Az útiélmény frissesége mellett Kós Károly líraisága lep meg. Olykor költői tud lenni: »hőharmatos, keményen hideg reggeli szürkület« — írja. Milyen szép ez a jelző: »hőharmatos«. Kós a tájat figyel, Érdmindszent ugarját, Zilah derűjét, s ebben helyezi el az embert, a költőt. Itt lakott a zilahi Király utcában, ott tanult a híres református kollégiumban.

Déry Tibor írásait olvastam mostanában: az öregkor bölcs derűjét árasztó *A napok hordalékait*, melyet folytat újabb és újabb részletekkel. S

közben Jules Renard kötete került a kezembe. Összevettem a naplórészleteket az újonnan lefordított aforizmákkal, melyeket Déry ültetett át magyarra. Önmagát is keresi és kifejezi ezekben a Renard-aforizmákban. Például: »Azzal töltöm az életemet, hogy kérdőjelekkel tüzdéljem tele; válaszként nem várok.« Vagy: »A boldogság: a boldogság keresése.« Renard egy aforizmáját régóta őrzöm. Például ezt: »A világoasság az író udvariassága.« Istenem, hány udvariatlan író van a világon!

— — — — —

Naiv dolog azt hinni, hogy az olvasó ember csak az újonnan megjelent könyveket veszi kezébe. Nem. Benedek Marcelltól hallottam egyszer, hogy a franciák mindig »újraolvasnak«. S ekkor veszik észre igazán az új és új szépségeket, melyek rejtve maradtak az első — s nem egyszer felületes — olvasás után. Talán nevetségesnek tűnik, hogy egyszerre több könyvet szoktam olvasni: belelapozok Schöpfung irodalomtörténetébe, megnézem a Möriz Zsigmond által összeállított *Magvető* című antológiát, elolvasok néhány Babits-verset, ezerszer kezembe veszek lexikonokat, szótárakat, megnézem a Horváth János által összeállított *Magyar versek könyvét* (hogy ez vagy az a vers benne van-e?), mindig a kezem ügyében vannak Németh László tanulmányai, például *Az én katedrám*, sokszor olvasok egy-egy részletet Bárczi professzor úr könyvéből, *A magyar nyelv életrajzából*.

Könyveimet többször újrendeztem. Az előre eltervezett rend bomlott azért, mert az irodalomtörténeti, esztétikai könyvek nem fértek el a számukra kijelölt polcokon. Azért is, mert körülbelül egy helyre szerettem volna helyezni azokat, melyek a legtöbbször kerülhetnek a kezembe, a számomra a legfontosabbak. Így fér meg egymás mellett békében, egytértésben Babits *Az európai irodalom története* és a *Strukturalizmus*, Bálint György esszéi és Antal László *A formális nyelvi elemzés* című könyve, Szent-Györgyi Albert *Egy biológus gondolatai* és az Erdélyi Helikon antológiája, Gábor György a *Gondolatok könyve* és Eckhardt Sándor *A francia szellemről* írt munkája, Arthur Miller *After the Fall* című drámája és Bori

Imre Eszmék és látomások című köteté.

Bevallom a népköltészet nem egyszerre, nem állandóan, nem folyamatosan hatott rám. A gyerekkori élmények, a hagyományos mesehallgatás mellett azonban készen kaptam otthonról a »magasabb« irodalmat: Arany Jánost. Azt hiszem, ez a gyerekkori olvasmányélmény alapvetően befolyásolta későbbi irodalmi érdeklődésemet is. Egyrészt közel hozott a népköltészethez, másrészt az egyik legigényesebb és legmagyarabb költőhöz: Aranyhoz. Azóta sokszor »megkísérett« a népköltészet: hol a *Kalevala* sorai kápráztattak el, hol a Kanteletár finn népdalai. De olykor »elhagytam«. Elcsábított a modern nyugati irodalom. Camus-t olvastam és Dürrenmattot. Aztán sokszor Babitsot és Illyést. Majd irodalomtörténetet és esszét: Halász Gábort és Illés Endrét, Schöpflin Aladárt és Németh Lászlót, Kosztolányit és Illyést. És minden visszavezetett a forrásokhoz. Illyés szavával élve: a hajszálygökörekhez. Elővettem a régi székely népballadák gyűjteményét, Ortutay Gyula összeállítását Buday György farnetszeivel. Családi örökségként jutott hozzám *A magyar népköltés gyöngyei*, melyet Bendek Elek válogatott (1896-ban jelent meg). Forgattam az *Ezeregy legnépszerűbb, legszebb magyar népdal* című kis kötetet, melyet Cserjés László szerkesztett és Méhner Vilmos adott ki 1888-ban.

Múltak az évek, újabb és újabb népköltészeti kötetek kerültek a kezembe, jutottak közel a szívemhez. Kolozsvárt találkoztunk az Utunk szerkesztőségében Horváth Istvánnal, ki a *Magyarórdi toronyalja* című kötetében »írói falurajzot« ad. Horváth István így vallott: »Én vagyok ez a könyv. De nemcsak én. Az a nép is, amelyhez tartozom, amellyel — vagy amelyekkel — összefűznek a borzongató hiedelmek, varázslatok, szokások, játékok, a népköltészet gazdag csillagos ege, s a nyelv, melynek egyes szavai a ködös ősidőkből visszhangzanak ide.« Csodás kincset őrzött meg e kötetében Horváth István, szülőfaluja népi gyógymódjait, siratóénekeit, népmeséit, közmondásait stb. közreadva. A Kecskeméten megjelenő Forrás című folyóirat 1973-as 4—5. számában is olvashattunk néhány játékos kedvű, találós kérdést, például:

*A hegyek közt Erdély népe,
ha nem volna, szűken élne,
kádba teszik sírjába,
be jó disznó zsírjában.*

(káposzta)

Aztán a szlovák betyárdalok jutottak el hozzám Tözsér Árpád fordításában. Szabadkáról kaptam az *Idő, idő, tavaszidő* című kötetet, mely a jugoszláviai magyar népköltészetből nyújt válogatást Bori Imre jegyzeteivel. »Tí-sza partján elaludtam, / Jaj, de szomorút álmodtam, / Megálmodtam azt az egyet, / Hogy a rózsám mást is szeret« — mondja a Horgoson gyűjtött magyar népdal. Kallós Zoltán összegyűjtötte a ma is élő népballadákat a moldvai Klézsétől a kalotaszegi Magyarvistáig. Az első kiadás 1971-ben jelent meg a Kriterion kiadásában, melynek borítólapján gyönyörködhetünk a magyarkapusi asszonyok által varrt kalotaszegi írásos mintában. Kallós köteté óriási felfedezés: az ismert népballadák sok változatán túl számos újat őrzött meg, jegyzett le. Aztán Kallós könyvét gyönyörű kiállításban jelentette meg Magyarországon a Magyar Helikon. Gyönyörűség e kötetet olvasni, kézbe venni, forgatni. A népművészeti alkotásokkal díszített könyvben (például egy szép zilahi bokály képét láthatjuk) lemezek is voltak. Ismerős, feledhetetlen népballadánkkal, a *Kőműves Kelemennével* kezdődik ez a kötet:

*Összetanakodék tizenkét kőműves,
Az tizenharmadik Kelemen kőműves,
Magas Déva várát hogy felépítenék,
Félvéka ezüstért, félvéka aranyért.*

(Visa, Mezőség)

— — — — —

A képzőművészeti könyvek más-képp kerülnek kezünkbe, mint például a regények. A novellákat, regényeket általában folyamatosan végigolvassuk. Hatásuk egységesebb. A művészeti albumokat a verseskötetekhez tudom hasonlítani: nem lehet egyszerre végigolvasni, újra és újra neki kell fogni. S ha egyszer félretesszük, ha visszahelyezzük a könyvespolcra: nem zárjuk a művet a feledés pánclájába. Közlelőbbi ismerősünk marad. Több-ször »találkozunk« vele. S hogy Illyés szép versének címét kölcsönvegyem,

kézfogásról van szó. Többször kezet fogunk vele. Mint barátainkkal. Gyakran kézbe veszem a feledhetetlen Csontváry-albumot. Elgyönyörködöm — egy másik könyvben — a magyar kódexek miniaturáin. Nézegetem a magyar rajzművészet mestereinek alkotását. Előveszem Herbert Read könyvét a modern festészetéről. Leggyakrabban talán a francia impresszionista festők képeit nézegetem.

Egy József festészetét és emberi alakját kétszeresen időszerű felidézünk. Nemrég jelent meg egy Egyry-album. S egy érdekesség: a Veszprém megyei múzeumok gondozásában láttott napvilágot az Egyry-breviárium. 1955-ben bízta a művész özvegye Egyry kéziratot hagyatékát Keresztury Dezsőre. Korábban a mester így írt Keresztury-nak e munkájáról: »Kérdésemre, hála-m jelöl, mint ahogy megígértem sokszor, megpróbáltam életemet, életem megírni. Nehéz földadat számomra, mert Te tudod legjobban, hogy az írással, helyesírással különösen mindig győtrődtem s hadilábon állok. Végre hosszú idő után valahogy mégis összeirogattam... Ebben segítségemre voltak a hosszú téli esték, nyavalyás, beteges voltam. Nem csodálkozom, hogy az északiak között annyi író akad! Kivált Badacsonyan, ahol sokszor télen úgy tűnt föl, mintha a nap se kelt volna föl...«

Egyry-breviárium. Breviárium? Az. Olyan gyűjtemény, amelyben kirajzolódik előttünk Egyry életének sok epizódja. S közben a művész, az ember vall sok mindenről. A mű jegyzetszerű. Apróbb bekezdésekből áll. Ugy kezd emlékezéseit, hogy március tizenötödikét idézi. A zászlók rengetegét. S furcsállja azt, hogy ekkor született. Egy érdekes hasonlattal él: »mint Styx ölén kelt kis cinege« ekkor látta meg a napvilágot. Talán sorsuk komorságát szerette volna érzékeltetni ezzel?... ír szüleiről, kik szegény földművesek voltak. Nem felejtí az ereszről lelógó jégcsapokat, melyeket gyerekkorában szopogattott. Nagy él-ménye volt az utazás. A mozdony. Mint a gyermek Szabó Lőrincnek is. Őrzi a fiatalság fájó pillanatainak emlékéit: lenézték iskolatársai rossz ruhája miatt. Félt az olykor rézegen hazatérő apjától. Elcsodálkozott egy péküzlet cégtábláján. Kossuth temetésén megsérült. Nem volt szabad akkor fekete zászlót tenni a középületekre. S amikor az egyetemisták fel-

masztak az Opera épületére, a lovasrendőrök és a huszárok őt is eltipor-ták.

Hogyan lett festő? Múzeumokba jár. Fellegi Emil »dekoratív« festőhöz viszik el. Ő magához vette. A műhely szentéllé vált számára. Boldognak érezte magát. De később észrevette Fellegi tehetségtelenségét, s azt, hogy kihasználja őt. Aztán Egyry egyedül maradt. Később került Korcssek János festőhöz.

Az életrajzi adatok mellett talán még figyelemre méltóbbak Egyry val-lomásai, apróbb jegyzetei. Olykor aforisztikus, tömör mondatokat olvashatunk a kötetben. »Az igazi művészek mindig iskolán kívül jöttek létre.« Vagy: »A komoly művészetet lehet utánozni, de nem lehet elsajátítani.« Máshol: »Annyi bizonyos, hogy a próbálgatás, újrakezdésekkel sok késznek mondott kép vész el, de az érték lehetőségéhez mégis közelebb juttat.«

Egyry József a modern magyar festészet egyik legnagyobb, legeredetibb egyénisége volt. A Balaton mellett élt. Egyik főtémája volt a napfény különös párájában úszó víztenger. Mint Németh Lajos művészettörténész megállapítja, igen egyéni formanyelven alkotott. Nem kötődött szorosan egyik izmus-hoz sem. Megőrizve az impresszioniz-mus fényzeretétét, különleges exp-resszív, drámai hatású képeket festett.

Weöres Sándor, a költő versben jellemezte Egyry festészetét. »... a táj tarka teknőjébe / dől a sugár szakadatlan.« S a sugártűzben szinte eltűnik a tó. Amott nádas rejtezkedik. Madár röpül. S »messzeséget teremt a madár / kék eget feszítve szét / fénybe mossa természetét / aztán elol-vad az ember.«

Egy különös olvasmányélményem-ről szeretnék beszámolni. A könyv műfaja: nem vers, nem novella, nem regény. És nem irodalomtörténet. A szerző még a könyv hátsó fülén vall munkájáról, de már nem él. Ez a pár sor volt utolsó írása. B. Nagy László *A látvány logikája* című könyvéről van szó. S mindjárt az elején el kell mon-dani, hogy két dolog játszik egybe e kötet értékének megállapításánál: az egyik az, hogy a magyar irodalomban egyedülálló műfajban alkotott mara-dandót a szerző. Filmkritikákat, kis

esszéket írt filmekről, melyek az Élet és irodalomban jelentek meg. A másik az, hogy B. Nagy László tragikus módon vetett véget életének. Öngyilkos lett. S életmű e váratlan és megmáshíthatatlan lezárása más akasztikát ad az itt kötetbe gyűjtött műveknek. Ha lírikus lett volna, ezt is lehetett volna írni: síron túli üzenet e kötet. De ez túl érzelgős. Az igazság az, hogy még a halál előtt letette olvasói asztalára kitűnő kötetét. »Így gondokoztam, így írtam.« S ezt most már nem lehet elfelejteni.

Ki is volt B. Nagy László? Csurgón tanult, részt vett az ellenállási mozgalomban. Dolgozott a Szabad Szónál, dramaturg volt a filmgyárban. Majd az Irodalomtörténeti Intézet munkatársaként dolgozott. Irodalmi tanulmányai *A teremtés kezdetén* című kötetében jelentek meg. Írt Németh Lászlóról és Veres Péterről, Déryről és Illés Endréről, Sánta Ferencről és Csurka Istvánról. De a legfontosabb írása írőbarátjáról, Sarkadi Imréről szól, akinek halálát nem tudta felejtetni. S talán a halálba hívását sem. »Állunk, sírja körül, fegyelembé fagyva, bálványmerev arccal a barátai, visszagyúrt vonagló fájdalommal a szerettei« ... így kezdte B. Nagy László Sarkadiról szóló írását. Angolból fordított. Faulkner, Fitzgeraldot. Tragikus sorsa ellenére ő maga önvallo-másában szerencsésnek nevezte magát, mert Németh László és Darvas József figyeltek rá, segítettek. Példaképe a stószli remete, Fábry Zoltán volt.

Nemes György írta B. Nagy Lászlóról az Élet és Irodalomban, hogy nem tartozott semmiféle klikkhez, s ezért is más volt a többinél. Megírta, ha tetszik neki a film. S azt is, ha nem. Alapos irodalmi műveltsége és biztos ízlése emelte írásait az átlag fölé. Bevallom, nekem az irodalom nézőpontjából alkotó kritikus tetszett. Az, aki Fellini *Nyolc és fél* című filmje kapcsán Kosztolányit idézte: »Sár, por, virág, kavargó semmiség, de hirtelen, mint a villám, hogyha lobban, két sor között megnyílik nekünk az ég.« Így kezdte a Fellini-film rejtelmeinek kibontását. És mindig szívesen olvastam azt az esszéstílusban alkotó filmkritikust, aki egy sorral jelentős korváltásokat tudott érzékeltetni. A *Pál utcai fiúk* című Molnár Ferenc-regényt Fábri megfilmesítette. B. Nagy már az írás címével jellemez: *A Pál utcai öregfiúk*.

S a kihalófélben levő, idősebb frónemzedék ifjúságát idéző filmről írva a kort így jellemzi: »No igen, időközben a világgrund is több ízben fölásatott és fölőstapott...« S tágas B. Nagy kritikáinak világa: belefér a jelenkori magyar pedagógia bírálata is a *Sípoló macskakő* című Gazdag Gyula-film elemzésekor. S mi mindent vesz észre egy film vizsgálatakor! Hogy például Szabó István *Szerelmesfilm* című alkotásának otthoni képei izzók, erőteljesek, míg a franciaországiak túlméretezettek, hosszadalmasak. A lényegre figyelt. S ezt világosan meg is tudta fogalmazni.

B. Nagy lászló volt talán az egyedüli magyar filmkritikus, aki rendszeresen éveken át megírta a véleményét a filmekről. (Mások inkább a filmtörténet vagy a filmesztétika felé fordultak: Nemeskürty István és Nemes Károly). A *Istvány logikája* című kötet nemcsak egyszerűen filmkritikákat tartalmaz. Hanem csiszolt stílusú, jó írás-műveket.

— — — — —

B. Nagy Lászlóról mindig Sarkadi Imre jut az ember eszébe. Többször »felfedeztem« önmagának. A nagy élmény: A *gyáva* című regénye volt. Ujjongtam. Mindenkinek erről a könyvről beszéltem akkoriban. Később a tragikus halál irányította rá a figyelmet: negyvenéves volt, amikor meghalt 1961-ben. S nem biztos, hogy miként és miért választotta a halált. Esetleg meg akarta térfalni barátait az emeleti párkány keskeny meredélyén lépkedve? Vagy hirtelen magához vonzotta a mélység? Ő választotta a halált? De sok minden vitatkozik ezzel: miért hívta fel akkor nem sokkal a haláleset előtt Németh Lászlót telefonon? Miért akart akkor találkozni vele? ... Nekem azonnal B. Nagy borzongatóan fájdalmas búcsúztató írása és saját halála jut eszembe mindig erről...

Sarkadi Imre műveit most adja ki a Szépirodalmi Könyvkiadó. Újra kézbe véve regényeit, fel lehet vetnünk a kérdést: másképp látjuk-e korábbi vagy késői műveit? Változtat-e alkotásainak megítélésén az idő? Határozott nemmel kell felelnünk. Sarkadi — s ezt újra és újra le kell szögeznünk — a felszabadulás utáni magyar irodalom egyik legkiválóbb egyénisége volt. S talán még ma sem világos a nagy-

közönség előtt, hogy az ismertebb novellák, regények háttérében hány kitűnő mű rejtelkedik...

Illyés Gyula úgy jellemezte Sarkadi Imrét, hogy »Dózsa György szelleme lakott benne társbérletben Krúdy homokfutón vágató hőseivel«. Ez részben igaz. Örök lázadás feszíti hőseit, mint Dózsa Györgyöt. De ez a lázadás sokszor csak az anarchizmus mindent tagadása. Krúdy impresszionista látásmódja ritkán dereng fel egy-egy Sarkadi-írásban. Talán még jellemzőbb az, hogy Móricz Zsigmond írói öröksége indítja alkotói pályáján. Paraszti témáit Móricz szelleme járja át. De aztán tovább is lép, másfelé tájékozódik. Nem idegen tőle a finom lélekrajzzal megírt Németh László-mű, az *Izony*. S ott kísért a Sarkadi-művekben a modern nyugati írók hatása: talán Camus közönyös hőseivel rokon néhány figurája. A hagyományos parasztábrázolás után (Gál János útja) újat hozott a magyar irodalomba: a magányba süllyedő, élet-cél nélkül tengődő, olykor mindenbe belenyugvó, amoralitásba csúszó hősök ábrázolásával. »Korunk hőseinek« nevezi nem kis iróniával az anyagi tekintetben a többiek fölé emelkedő, de emberileg semmivé váló, tehetséges, lecsúszott hőseit, negatív figuráit. Sebők Zoltán, a *Bolond és szörnye-*

teg című regény főszereplője: orvos. Tehetséges. Többet kapott a sorstól, mint környezetének nagy része. De megszedül. Emberségből sokat vesz. Bár vívódik olykor. Szökni szeretne. Újrakezdeni. De elveszti biztonságát. Kicsúszik lába alól a talaj. Sebők sorát folytatja Sarkadi híres színdarabjában az *Elvesztett paradicsomban*, a mű végén csaknem a börtön kapujában, de az újrakezadás reményével búcsú-zunk tőle.

A gyáva az egyik legtökéletesebb Sarkadi-regény. Többen Flaubert-hez és Maupassant-hoz hasonlították. És nem ok nélkül. Éva, a neves szobrász felesége választás előtt áll: vagy a szerelem nélküli jólétet választja férje mellett, vagy a bizonytalan anyagi helyzetet a fiatal fiú oldalán. S ezt a kapcsolatot a szerelem szépítené meg. De Éva gyáva széttépni az őt befonó szálakat. Gyáva lemondani a villáról, az autóról. S erkölcsileg lesüllyedve találkozunk vele a regény végén. A Sarkadi-kötet közli az *Oszlopos Simeon* című dráma korai regényvázlatát, melyben valamiféle pokoljárásra hívja olvasóit az író: János, a semmibe hulló festő még szeretőjét is képes »eladni«, a rosszra rosszat halmozni, s a »magára maradt emberek szomorú« arcával marad meg emlékezetünkben.

SZEKÉR ENDRE